

Claudius Kautz, kipar kamenog spomenika Bezgrešnog Začeca Marijina na Markovu trgu u Zagrebu

Dr Doris Baričević

Arhiv za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb

Izvoran znanstveni rad – 73 Kautz, C.

Godine 1740. podignut je na Trgu sv. Marka na zagrebačkom Gornjem gradu kameni spomenik *Bezgrešnog Začeca Marijina (Marije Imakulate)*. Bio je to najveći javni spomenik Zagreba, reprezentativno barokno djelo i središnji akcent Gornjega grada i njegova glavnoga trga.¹ Postavljen je na poticaj plemića Ivana Hyacinthyja († 1724), podžupana Varaždinske županije, kasnije zagrebačkog građanina, senatora i bilježnika, vlasnika zidanice na gradskom bedemu u Opatičkoj ulici 10 i imanja Lužnice kraj Zaprešića.² Testamentom, sastavljenom 16. kolovoza 1715. godine u Zagrebu, on je ostavio legat od 400 rajnskih forinti za podizanje kamenog spomenika »usred trga grada Zagreba«, s velikim kipom *Marije* i kipovima *Ivana Evandelistu* i *Ivana Krstitelja*, sve okruženo željeznom ogradom.³ Iz nepoznatih razloga proteklo je do konačnog postavljanja spomenika još mnogo godina, te je tek 19. travnja godine 1740. bilježnik Josip Magdić proveo u djelo zavjet pokojnoga Hyacinthyja i sklopio ugovor sa zagrebačkim kiparom Claudiusom Kautzom za izradu spomenika.⁴ Taj ugovor, jedan od rijetkih koji je sačuvan do naših dana, navodi u tančine pojedine kipove i njihove mjere. Prema njemu cjelokupna visina spomenika trebala je iznositi 30 stopa, od čega je na *Marijin kip* otpalo 7 stopa, dok su kipovi *Josipa*, *Ivana Evandelistu*, *Ivana Krstitelja* i *Ivana Nepomuka* u podnožju stupa trebali biti 6 stopa visoki, a svaki od 4 anđela sa svjetiljkama na uglovima ograde 1/2 stope.⁵ Iz ugovora je vidljivo da je kipar naručitelju predložio model spomenika, prema kojem je trebao izvesti ukrasne elemente na postamentu (koji se približe ne specificiraju). Spomenik će biti ograđen ogradom. Cijeli spomenik će biti bijelo obojen, samo će se rubovi odjeće kipova pozlatiti. Bilježnik Magdić obavezao se pobrinuti za prijevoz vrlo teškoga stupa, a kipar će za sav svoj posao primiti naknadu u iznosu od 500 rajnskih florena u gotovu novcu.

Godine 1740. postavljen je na Trg sv. Marka na Gradecu kameni spomenik Bezgrešnog Začeca Marijina, rad zagrebačkog kipara Claudiusa Kautza. Spomenik nam je poznat samo po opisu u ugovoru s kiparom i prema rijetkim starim fotografijama. Uklonjen je godine 1869. Od njegovih kipova i reljefa sačuvana su samo dva reljefa u lapidariju Muzeja grada Zagreba. Premda teško oštećeni, oni pružaju dovoljno stilskih podataka da ovom zagrebačkom kiparu pripišemo prilično velik opus u drvu, oltare i propovjedaonice za razne crkve u Zagrebu i u užoj i široj okolici grada. Zahvaljujući tome, Claudius Kautz je jedna od rijetkih stilski i tipološki jasno definiranih kiparskih ličnosti Zagreba u prvoj polovici 18. stoljeća.

Ugovor su potpisali bilježnik Josip Magdić, Juraj Juraić, župnik Sv. Marka, i kipar vlastoručno »*Clautius Kautz*«. Zanimljiv su dodatak točno navedeni isplaćeni iznosi kiparu, počevši od 19. travnja 1740. do zaključno 10. ožujka 1741, kad je spomenik bio dovršen.

Već 1742. godine spominje taj spomenik kanonska vizitacija župe sv. Marka kao jednu od stanica za procesije »... *quarta (statio) ad neoerrectam Statuam Beatissimae Virginis in foro Civitatis Zagrabienensis* ...«⁶, čime je započela njegova važna uloga u vjerskom životu Grada. Već razmjerno rano, samo četrdesetak godina nakon postavljanja (1779. i 1780), javljaju se u izvorima vijesti o trošnom stanju spomenika, vjerojatno zbog slabe kvalitete kamena.⁸ Kanonska vizitacija iz godine 1801. detaljno opisuje spomenik i njegove kipove, ističući da je postament obilno ukrašen skulpturama, a stup okrunjen rimskim kapitelom. Spomenik, koji je bio u vrlo lošem stanju »*ex toto ruinam vergens*, ...«⁷ dao je župnik

¹ Juraj Lahner, *Gospin kip na Markovu trgu u Zagrebu*. Obitelj, 10/1938. br. 31/32, str. 437.

J. Barlè, *Povijest župa i crkava zagrebačkih*.

Gj. Szabo, *Stari Zagreb*. Zagreb 1941.

² Lj. Dobronić, *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*. Zagreb 1967, str. 82.

³ J. Lahner, o.c., Testament se nalazi u Acta saeculi XVIII, fasc. 12, br. 1, Kaptolski arhiv, Zagreb.

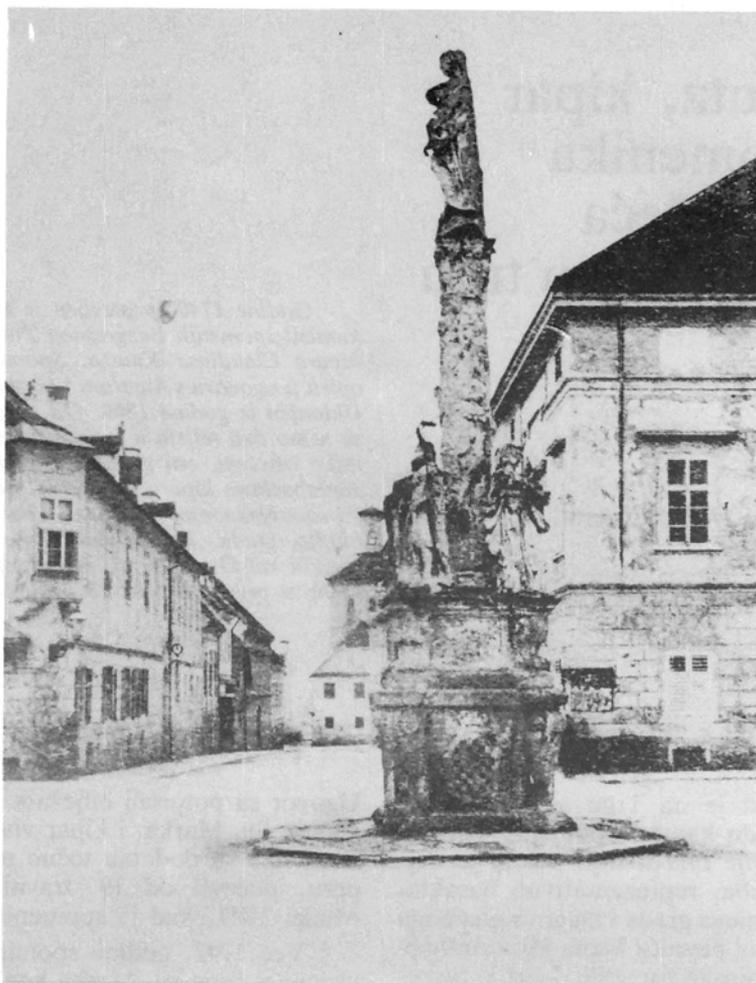
⁴ Acta saeculi XVIII, fasc. 19, br. 66.

⁵ 1 stopa = 316 mm.

⁶ *Arhidakonat Katedrala*, 56/XII, v.c. 1742, str. 744.

⁷ Svake srijede i subote pjevale su se u 18. stoljeću kod Marijina kipa litanije. O tome J. Lahner, o.c., str. 438.

⁸ *Protocollo Sessionum Magistratuum 1779. i 1780*, Historijski arhiv, Zagreb.

Spomenik Bezgrešnog začeca, 1869, Trg sv. Marka, Zagreb

Sv. Marka uz pomoć župljana potpuno obnoviti da bi mu vratio prijašnji sjaj. Sav je spomenik marmoriziran, a kip Marijin zajedno s kapitelom ukrašenim andeoskim glavicama pozlaćen je, dok su četiri kipa u podnožju stupa obojeni bijelo poput alabastra.⁹ Međutim i ta je obnova bila kratkog vijeka i već 1843. godine stupu ponovno treba popravaka.¹⁰ O potrebnim popravcima govore i spisi gradskog magistrata, a godine 1818. javlja se prvi put prijedlog da se spomenik sruši i njegove kipove porazmjestiti po portalima crkve sv. Marka.¹¹ Od godine 1847. dalje o tom se problemu diskutira i u novinama, pa Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske donose vijest da je gradska općina odobrila iznos od 162 forinte srebra za popravak kipa¹², koji je onda spomenik popravljen i obojen. Jedna nova verzija pojavljuje se 1864. kada grad odlučuje da se stari Hyacinthyjev kip zamijeni novim od bečkog kipara A. Fernkorna.¹³ Konačni povod za rušenje kamenog spomenika bio je posjet cara Franje Josipa Zagrebu godine 1869.¹⁴ Već u veljači te godine donose zagrebačke novine vijest da su »na Markovu trgu postavljene skele za uklanjanje statue Marijine«, a 26. veljače navode: »Već je uklonjena statua Marijina«.¹⁵ Fernkornov kip nikada nije postavljen na

Markovu trgu, nego mnogo godina kasnije na trgu pred katedralom.

O izgledu porušenog spomenika na Markovu trgu svjedoče danas osim spomenutih opisa samo rijetka svjedočanstva. Od njih su najvrednija veduta Trga sv. Marka od slikara Strohbergera u Muzeju grada Zagreba, te litografija Julijusa Hühna iz godine 1860. Tome se pridružuju još dvije dragocjene stare fotografije na kojima vidimo spomenik jedanput snimljen iz smjera južnog pročelja crkve sv. Marka, a drugi put iz smjera današnje Ćirilo-Metodske ulice.¹⁶ Unatoč tome, da je na tim starim

⁹ *Arhidakonat Katedrala*, 64/XX, vis. can. 1801.

¹⁰ Ibidem, neuvezane vizitacije g. 1843.

¹¹ J. Lahner, o. c., str. 438 (bez navoda izvora).

¹² *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske*, 13/1847, 72 i 285; J. Lahner, o. c., str. 438.

¹³ J. Lahner, o. c., str. 439; *Katolički list*, 5/1864; *Narodne novine*, 30/1864 (285–286); *Narodne novine*, 30/1864 (90).

¹⁴ J. Lahner, o. c., str. 439 i 440.

¹⁵ *Agramer Zeitung*, 24. i 26. veljače 1869.

SV. IVAN EVANDELIST, oltar Sv. Marije, franjevačka crkva, Zagreb
(danas u franjevačkoj crkvi u Humcu)

SV. KLARA, oltar Sv. Marije, franjevačka crkva, Zagreb
(danas u franjevačkoj crkvi u Humcu)

fotografijama spomenik Marijin prilično neoštar i da se teško razabiru detalji, lako je uočiti kako je zub vremena ošteti površinu kamena, nagrizao volute i stup i ošteti kipove. Marija je licem bila okrenuta prema istoku, tako da se čeonom stranom spomenika smatrala ona koja je gledala prema Kamenitim vratima. Unutar poligonalne ograde, od koje su sredinom 19. st. postojali još samo rubni kamenovi, diže se postament pravokutnog oblika, sa širokim snažnim volutama na uglovima. Tu su na sjevernoj i južnoj strani bili veliki klesani grbovi grada Zagreba i Hrvatske (?). Što je bilo na istočnoj i zapadnoj strani, ne znamo. Moguće su bili natpisi s podacima o donatoru, o datumu postavljanja i obnovama. Nad postamentom dizala se u gotovo jednakoj širini baza stupa s profiliranim vijencem i volutama na uglovima. Baza je na sjevernoj i južnoj strani bila ukrašena pravokutno uokvirenim reljefima s prizorima »Bijeg u Egipat« i »Krštenje Kristovo u Jordanu«. Visoki vitki stup bio je obavijen spiralnom viticom ili girlandom koja se penjala prema velikom kapitelu na vrhu kojeg je stajao kip *Bezgrešne* na zmijom obavijenoj kugli zemaljskoj. U podnožju stupa stajali su kipovi *Ivana Krstitelja* i *Ivana Evanđelista*, te *Ivana Nepomuka* i *Josipa*. Dok je naime Hyac-

zinthijev testament predvidio samo prva dva lika svetaca, dotle je u Kautzovoj izvedbi spomenika broj kipova povećan s još dva, tako da je po jedan kip stajao na svakom uglu baze. Na Strohbegerovoj slici iz 1846. godine spomenik je okružen ogradom od stupaca koji su bili povezani lancem, a već na fotografijama iz šezdesetih godina 19. stoljeća nije bilo tih stupaca, niti ona četiri anđela na svjetiljkama koje spominje Kautz u svom ugovoru.

O sudbini dijelova porušenog spomenika nema podataka; kao da je rušenjem u veljači 1869. godine taj nekadašnji ukras zagrebačkog Gornjeg grada potpuno nestao iz vidokruga ne samo suvremenika nego i kasnijih generacija. I danas još sudbina kipova nije razjašnjena i trag im se potpuno zametnuo. Sačuvala su se ipak dva fragmenta toga spomenika, što dosad nije bilo uočeno – dva reljefa s baze stupa »Bijeg u Egipat« i »Krštenje

¹⁶ J. Strohbeger, *Markov trg g. 1846*, ulje na platnu, Muzej grada Zagreba.

J. Hühn, *Zagreb po fotografiji*. Litografija.

OLTAR SV. MARIJE MAGDALENE, župna crkva Sv. Barbare, Vrapče

Kristovo«. Ti su reljefi dospjeli u tadašnji Narodni muzej, u zbirku kamenih spomenika Arheološkog odjela i bili su izloženi na Kulturno-historijskoj izložbi grada Zagreba godine 1925. u prizemlju palače Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.¹⁷ Sačuvali su se vjerojatno zbog tog što su bili razmjerno dobro očuvani, sudeći po staroj fotografiji s pogledom na izložke s izložbe.¹⁸ Već tada se nije više znalo sa sigurnošću odakle reljefi potječu, pa katalog kratko navodi »iz neke zagrebačke crkve«. Pod tim nazivom reljefi su danas izloženi u lapidariju Muzeja grada Zagreba¹⁹. Na žalost, stanje je reljefa vrlo teško, jer je vrijeme nagrizlo kamen čija se površina raspada, pa je osobito reljef *Krštenja Kristova* gotovo sasvim propao i jedva se još oko jako oštećenih protagonista nazire stjenoviti pejzaž, ovce i zgrade jednog grada u lijevom gornjem uglu. Nešto bolje očuvan je reljef

»*Bijega u Egipat*«, ali su tu na žalost, jako stradale upravo glave i lice likova. Reljefi su približno jednakih mjera (*Bijeg u Egipat*, 59x94x23/27 cm, *Krštenje Kristovo*, 60x92x20/27 cm). Blokovi kamena bili su umetnuti između ugaonih voluta podnožja stupa i lagano se sužuju prema gornjem rubu. Prednja je ploha istaknuta jednostavnim klesanim okvirom unutar kojega Kautz spretno razmješta svoje likove u pejzažu scenariju. Podnožje obaju prizora i dio pozadine ispunjuje kamenje kristaličnih oblika oštih bridova, koje je tu i tamo ispresijecano brazdama, a na nebu plove jastučasti oblaci. Scenariju obogaćuju veliko krošnjasto stablo iz prizora *Bijega u Egipat*, i nagomilane zgrade jednoga grada u lijevom gornjem uglu s prizora *Krštenja Kristova*. Biblijske scene ispričane jednostavno, s malo likova. U *Bijegu u Egipat* Josip, naslonjen na štap, vodi magaricu na kojoj

¹⁷ Katalog kulturno-historijske izložbe grada Zagreba prigodom 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva 925–1925. Zagreb 1925. br. 110–111. str. 93.

¹⁸ Arhiv za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb, prilog zbirci kataloga izložaba.

¹⁹ M. Valentić, *Kameni spomenici Hrvatske XIII–XIX. stoljeća*, Zagreb 1969, str. 201; F. Buntak, *Muzej grada Zagreba*, Zagreb 1979, str. 81.

OLTAR SV. MARIJE MAGDALENE, detalj

sjedi Marija i rukama obuhvaća dijete koje joj sjedi na koljenima, a u prizoru *Krštenja Kristova* nazire se rijeka Jordan u kojoj stoji Krist do koljena, pognute glave, na koju Ivan Krstitelj s križnim štapom u lijevoj ruci ispruženom desnicom izlijeva vodu iz malene posudice. Scenu nadopunjuju ovce. Sve je to isklesano u dosta visokom reljefu, s plastično naglašenim obrisima tijela i svih popratnih detalja prizora.

Unatoč teškim oštećenjima reljefa može se uz pomoć starih fotografija Marijina spomenika na Markovu trgu ustanoviti da su bez sumnje u Muzeju grada nekadašnji reljefi koji su bili na bazi spomenika. To su jedina djela zagrebačkog kipara Claudiusa Kautza koja su arhivski dokumentirana kao njegova a ostala su sačuvana do danas. O kiparu znamo vrlo malo. Taj je zagrebački umjetnik iz prve polovice 18. st. bio nastanjen na Gradecu, ali o njegovoj ličnosti i životnim okolnostima ništa nije poznato. U njegovo je vrijeme Zagreb bio umjetničko središte, i to ne samo za grad sam i njegovu neposrednu okolicu nego i za jedan dio Hrvatskog zagorja, za Prigorje i Moslavinu, te područje južno od Save s povremenim prodorima i u udaljenije krajeve. To je privuklo u grad

nekoliko kipara, od kojih su u toku prve polovine 18. st. bolje poznati Josip Weinacht i Antun Reiner²⁰, obojica građani Gradeca, a uz njih još anonimni kipari tzv. drvo-rezbarske i kiparske radionice biskupa Branjuga na Kaptolu.²¹ Klaudius Kautz bio je nastanjen na Gradecu. Sudeći po imenu, pripadao je vjerojatno onim mnogobrojnim strancima koji su se kao obrtnici raznih struka ondje naselili i stekli pravo građanstva. Da je bio građanin Gradeca, doznajemo iz jednog dokumenta koji se odnosi na kupnju kuće u Opatičkoj ulici (danas Opatička 15), koju je Kautz kupio zajedno sa ženom Marijanom Mihe-²² lić. Tu je živio kao kućevlasnik godine 1742,²³ ali ne za dugo, jer već 1745. godine kuća prelazi u druge ruke.²⁴ Dokument o kupnji kuće naziva kipara »*prudens ac cir-*

²⁰ D. Baričević, *Josephus Weinacht, sculptor zagrabienis*. RAD JAZU, knj. 381, Zagreb 1978, str. 73–94; ista: *Prijedlog za zagrebačkog kipara Antuna Reinerja*. Iz starog i novog Zagreba, VI. Zagreb 1984, str. 105–120.

²¹ D. Baričević, *Propovjedaonice 18. st. u sjeverozapadnoj Hrvatskoj* (doktorska disertacija), Zagreb 1972.

cumspectus Claudius Kautz pronuncupatae Civittis Civis et statuarius«, a vlastoručni potpis na ugovoru za izradu Marijina spomenika glasi »*Clautius Kautz Bürger und Bilthauer alda*«. ²⁵ Ti škrti podaci utvrđuju vrijeme kiparova boravka u Zagrebu u godinama 1740–1742. Podrobnijih podataka o njemu nemamo.

Budući da je Kautzu povjerena izrada kamenog spomenika *Imakulate* na Markovu trgu, sigurno najveći i najsloženiji zadatak koji je Gradec u to vrijeme mogao povjeriti jednom domaćem kiparu, moralo se raditi o jednom od najboljih kipara Zagreba koji je mogao izvesti i tako monumentalan zadatak kao što je bilo, klesanje reprezentativnog spomenika s mnogo figura i ukrasa. Pitanje je sada; koje podatke o Kautzovom umjetničkom liku, o njegovom osobnom stilu, pružaju stare fotografije i sačuvani kameni reljefi. S kipovima Marijina spomenika nestali su na žalost upravo oni njegovi radovi, koji su bez sumnje najbolje reprezentirali Kautza kao kipara, a stare neoštre fotografije pružaju malo podataka, osim glavnih obrisa. Nešto je bolja situacija s reljefima, posebno s onim *Bijega u Egiptu*. Tu se kao osobitost ističe čvrsti volumen tijela, podrtan dugopoteznim uzdužnim ili kružnim naborima sa štapičasto zaobljenim bridovima, opažanja koja se mogu primijeniti i na kip *Imakulate* na vrhu stupa. Uz dobre proporcije tijela s malenim glavama Josip i Ivan Krstitelj na reljefima imaju razmjerno prejake noge, s velikim stopalima u neprirrodnom položaju. Marijina velom pokrivena glava još je sačuvala napetu oblinu lica s visokim ličnim kostima i izvijenim lukom obrva. Kod Ivana Krstitelja na reljefu *Krštenja* još se vidi da mu je kosa padala u duboko potklesanim pramenovima s tjemena prema licu i ramenima. Pejzaž je na oba reljefa tretiran na specifičan način. Stjenovit je okoliš prikazan visoko nagomilanim kristaličnim kamenjem, koje je tu i tamo isprijecano plitkim brazdama. Nebom plutaju mekano zaobljeni oblaci. Likovi životinja po oblicima i pokretu odaju kiparev smisao za realizam, dok je debelo čvornato stablo s velikom krošnjom na reljefu *Bijega u Egiptu* istaknuto jačom stilizacijom.

Krajem drugog desetljeća 18. stoljeća javljaju se u Zagrebu i njegovoj neposrednoj okolini, ali i u širem krugu oko grada, u Hrvatskom zagorju, Turropolju i Moslavini drvorezbarska, kipovima ukrašena djela koja svojom tipološkom homogenošću zrcale djelatnost jednog dobrog domaćeg kipara. To se djelo odlikuje karakteristikama obrade ljudske figure i pejzažne scenarije što se usko nadovezuju na stilska obilježja sačuvanih fragmenata Kautzova spomenika *Imakulate* na Markovom trgu. Očito se tu radi o istaknutoj djelatnosti jednog zagrebačkog kipara prve polovice 18. stoljeća koji je, što je među kiparima odgojenim u tradiciji alpskog drvorezbarstva bila rjeđa pojava, klesao i kamene spomenike.

U samom Zagrebu se prisutnost ovog kipara u jako reduciranom fundusu barokne plastike očituje samo jednim oltarom u franjevačkoj crkvi na Kaptolu. Stajao je prema staroj fotografiji ²⁶ uz širi bočni zid *kapele Žalosne Marije*, koja je početkom 18. stoljeća bila ukrašena štukaturama i zidnim slikama. ²⁷ Sam oltar *Žalosne Marije* prenesen je krajem 19. stoljeća u toku regotizacije franjevačke crkve, u crkvu franjevačkog samostana u Humcu u Hercegovini, gdje ima funkciju glavnog oltara. ²⁸ Oltarna je stijena plastično razgibana stupovima i tordiranim pilastrima u donjem dijelu, a u gornjem rijetkim motivom triju snažnih ugaonih voluta koje flankiraju atiku. Ornamentici čistog baroknog akantusa u donjem dijelu pridružuju se na volutama atike nizovi zvonolikih cvjetova. Radi se očito o oltaru iz dvadesetih godina 18. stoljeća, na koji je Kautz postavio dva velika kipa Ivana Evandelistu i jedne redovnice karmelićanke, vjerojatno sv. *Klare*, s istog oltara potječu vjerojatno i dva mala anđela uz križ. Ti kipovi uz nekoliko malih andeoskih glavica dobro reprezentiraju kiparev osobni stil rezbarenja i njegovu tipologiju. Oni se dosljedno ponavljaju kod svih ostalih djela koja se mogu pripisati tom majstoru. Vitki likovi krhke građe stoje na malim kružnim bazama koje oblikom i obradom površine sugeriraju komadić tla. Uspravljaju se u mekanoj okretu koji je uvjetovan iskorakom nogom, lagano svinutom u koljenu i laganom okretu u struku. Ruke, oblikovane vrlo fino, s nježnim tankim prstima, drže atribute ili okrajak odjeće, dok su stopala nasuprot tome dosta velika i u svom raskoraku čvrsto postavljena na baze. Odjeća je dosta jednostavna, obrađena u dugim glatkim potezima, s cjevastim uzdužnim ili dijagonalnim naborima zaobljenih bridova. Tu i tamo se ti nabori zgušnjavaju u veću, kružnu zaobljenu i opuštenu skupinu na boku, pri čemu se istanjeni rubovi valovito zalelujani. Dolje su nabori plegli u cjevastim ili spljoštenim formacijama na stopala, a jedan se podulji nabor spušta niz nogu i stopalo i pada na bazu, učvršćujući time stojni motiv, koji se sam po sebi doima prilično labilno. I glave su nježno oblikovane, s crtama lica koje su same po sebi jako karakteristične i na osobito upadljiv način reprezentiraju Kautzov osobni figuralni stil. Oval tih lica jako se širi prema obrazima zbog visoko položenih ličnih kostiju. Iznad srcoliko rezanih usnica i ravnog nosa s ušiljenim vrškom dižu se obrve u visokom luku. Oči ispod tih obrva lagano su ukošene i duboko usadene s time da se njihov unutarnji kut spušta, pa se tu između korijena nosa i obrva oblikuju naglašena udubljenja. Širina lica nad upalim obrazima još je potencirana uvojcima kose koja se nad ušima nadiže u kružnim uvojcima. Inače je karakteristika Kautzova tretmana kose da ona ima tendenciju da se s tjemena radijalno spušta prema čelu i obrazima u mekanim, valovitim pramenovima. Na oltaru zagrebačkih franjevaca taj tip lica reprezentira *Ivan*

²² Lj. Dobronić, o.c., str. 104; izvor: Protocollum fassionum, br. 80 (1740), Historijski arhiv, Zagreb.

²³ J. Barlè, *Zagreb i njegovi žitelji g. 1742. i 1743.* Vjesnik Zemaljskog arhiva XI, Zagreb 1909.

²⁴ Lj. Dobronić, o.c., str. 104; među kasnijim vlasnicima kuće nalazi se od 1760. do 1763. zagrebački kipar A. Reiner.

²⁵ Kiparevo ime javlja se još u drugim oblicima kao npr. Chauch, dok ga J. Bahner, o.c., čita Kantz.

²⁶ M. Barbarić, *Kratka povjest crkve i samostana franjevačkog u Zagrebu.* Zagreb 1906, str. 14.

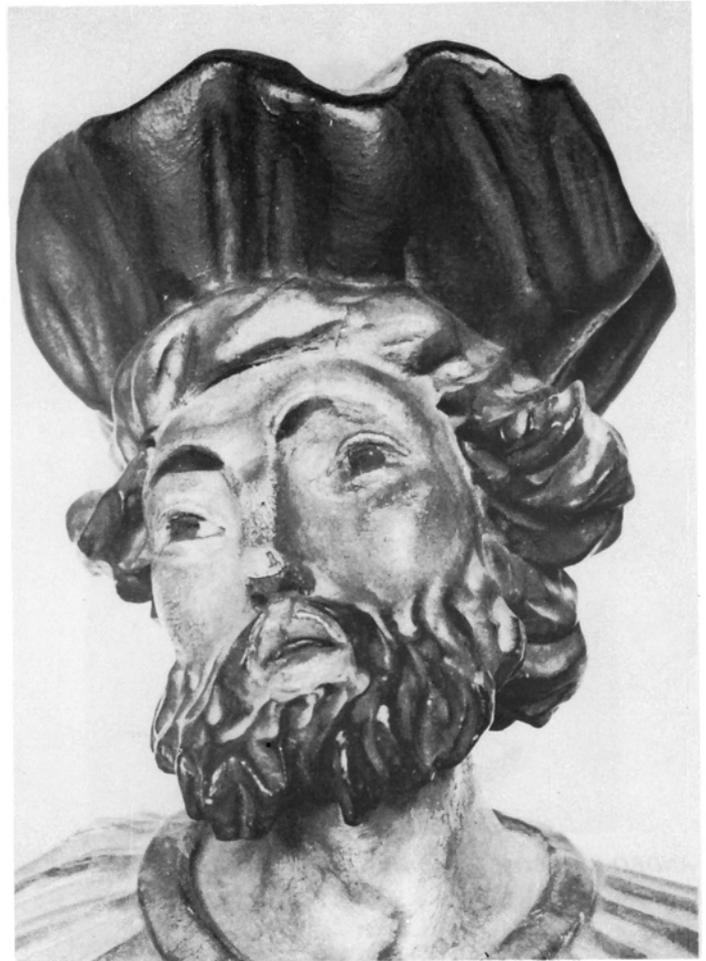
²⁷ M. Mirković, *Zagrebačka franjevačka crkva na Kaptolu i njezino kulturno-povijesno značenje.* Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 13, Zagreb 1987, str. 128.

²⁸ S. Rakić, *Slikarstvo i skulptura, Katalog izložbe Franjevci Bosne i Hercegovine na raskršću kultura i civilizacija.* Zagreb, Muzejski prostor, 6. 10. 1988 – 8. 1. 1989, str. 56

Evangelist, dok *sveta redovnica* svojim jače zaobljenim obrazima predstavlja jednu varijantu fizionomija svetaca i svetica s kojom se u majstorovu opusu također prilično često susrećemo. Na nekadašnjem zagrebačkom oltaru nalazi se i nekoliko malih andeoskih glavica punih obraza i kosih očiju, kojima kosa također u kratkim čupercima s tjemena pada na čelo, sljepoočnice i prema obrazima. Svetačke likove i anđele s tim tipološkim osobitostima primjećujemo na cijelom nizu oltara, propovjedaonica i fragmenata, što se s oltarom iz zagrebačke franjevačke crkve okupljaju u nevelik, ali stilski jasno definiran opus zagrebačkog kipara Klaudiusa Kautza.

Zagrebački oltar ne stoji na početku tog opusa. Prethode mu neka druga djela prije godine 1720, dok je glavina djela nastala u trećem desetljeću 18. stoljeća. Opus kipara Kautza je dobro dokumentiran izvorima, na žalost ne ugovorima s majstorom, ali podacima o datumu postavljanja, donatorima, izvornom izgledu, kasnijem premještanju u drugu crkvu i sl. Na temelju tih podataka kronologija nastanka Kautzovih radova uglavnom ne zadaje teškoće, osim u slučaju nekih fragmenata, kojih se izvorni smještaj ne može točno locirati. Pad kvalitete, koji je tu i tamo primjetan, ili varijante Kautzovih svetačkih tipova slabije izvedbe navode na pomisao, da je imao pomoćnike ili djetiče. Sa sigurnošću se može utvrditi da nije surađivao s istom ekipom stolara, a vjerojatno ni slikarima-polikromatorima. Izbor stolara ovisio je vjerojatno o naručitelju i njegovim materijalnim mogućnostima i zahtjevima. Tako uz nacрте oltarnih arhitektura izrazito retardiranih stilskih karakteristika nalazimo istovremeno i retable koji mogu zadovoljiti kriterij ukusa orijentiranog na suvremenim oblikovnim principima srednje Evrope. Više slobode imao je Kautz u rezbarenju ornamentalnih motiva i dekorativnih elemenata. U ornamentici akantusov list ima još vrlo veliku, zapravo predominantnu ulogu, dok ga motivi prve trećine 18. stoljeća – zvonoliki cvjetovi, simetrični vrpčasti prepleti s listovima, rovašene volute, vijugave trake i pojedinačne školjke samo prate. Od dekorativnih elemenata ističu se u prvom redu na proboj rezbarena oltarna krila u maštovitim varijantama, tipična barokna naborana zavjesica vezana postrance u velike čvorove i cvjetna girlanda.

Kautzovu prisutnost na Gradecu radovima u drvu samo još naslućujemo na temelju nekih sačuvanih fragmenata. Muzej grada čuva među drvenom baroknom plastikom nekoliko kipova, većinom manjeg formata, nepoznate provenijencije. Zajednička je toj nehomogenoj skupini drvene plastike tipološka pripadnost ovdje opisanom opusu, koji pripisujemo C. Kautzu. Naročito upadljivo je to na jednom, jedinom kipu nešto većeg formata, koji je, sudeći po misnoj košulji, krznenom mocetu i biretu na glavi sveca prikazivao sv. *Ivana Nepomuka*. Tu su naprijed opisane crte lica karakterističnih oznaka lako prepoznatljive, a prisutni su i dugi, preko koljena i potkoljenica zategnuti nabori. Skupini se još mogu pribrojiti jedan omanji tabernakul sa sv. *Pavlom Pustinjakom* pod palmama, te dva malena kipića *Ecce homo* i *Marija Magdalena*. Zbirka drvene plastike Muzeja grada Zagreba uglavnom potječe iz crkve sv. Marka, što je moguće i izvorište ovdje nabrojanih kipova.

OLTAR ŽALOSNE MARIJE, župna crkva Sv. Barbare, Vrapče, detalj

Između 1717. i 1720. godine Kautzu je povjeren velik zadatak: da novim oltarima opremi staru gotičku crkvu sv. Križa u Vrapču. Ona se tih godina obnavljala nakon teških oštećenja što ih je pretrpjela u potresu godine 1700.²⁹ Glavni oltar i dva pobočna oltara imali su ugledne donatore, kanonike zagrebačke stolne crkve. *Glavni je oltar* podignut sredstvima Tome Kovačevića, *oltar Žalosne Marije* iz legata Ivana Znike, a *oltar Marije Magdalene* novcem Jurja Levačića.³⁰ Kad je crkva sv. Križa poslije godine 1746. definitivno napuštena, sva su tri oltara bila prenesena u župnu crkvu sv. Barbare.³¹ Glavni je oltar tu s vremenom propao, te danas posjedujemo od njega samo nekoliko kipova, a oltari Žalosne Marije i Marije Magdalene stoje danas lijevo i desno u crkvenoj lađi, pod visokim prozorima pred kojima se silhuetiraju anđeli koji stoje na vrhu retable s grbovima donatora u ruci. Restaurirani u novije vrijeme, oni su danas izvrsni svjedoci kvalitete i posebne draži Kautzovih drvorezbarskih i kiparskih djela.³² Po vremenu nastanka oni su prednjačili glavnom oltaru, postavljeni oko godine 1717, na što opućuje natpis na oltaru Marije Magdalene.³³ Na tim su oltarima Kautzovi kipovi smješteni u okvir suvremenog retable, okruženi originalnom ornamentikom

ANDEO S GRBOM KANONIKA ZNIKE, župna crkva Sv. Barbare, Vrapče

SV. SIMEON sa starog glavnog oltara crkve Sv. Križa, Župni dvor, Vrapče

i u sjaju izvorne polikromije i pozlate. U okviru Kautzova opusa oni pripadaju kvalitetnijim ostvarenjima, jer je njegova radionica upravo u godinama prije i poslije 1720. bila na vrhuncu svoje moći. Oltari su građeni kao pandani, s ravnom oltarnom stijenom kojoj istaknuti ugaoni stupovi i nagib greda podaju prostornu dubinu. U gornjem katu oltara s njegovim velikim volutama i malim vijencem taj je dubinski efekt postignut istaknutim položajem kipova na četvrtastim ugaonim postamentima i nagibom velikih voluta iza njih. Ikonografski je program sav izražen kipovima, s jedinom iznimkom slika u ovalnim okvirima na sredini gornjeg kata – sv. Franje Asiškog i sv. Helene. Titulari oltara istaknuti su smještajem u prostrane središnje niše koje su obrubljene širokim okvirima s rezbarenim ukrasom zvonolikih cvjetova s dugačkim tučcima. Iznad niše razgrnuta je resama optočena zavjesa vezana postrance u velike čvorove. Na oltaru Marije Magdalene taj je dekorativni motiv još obogaćen s pomoću pet lambrekna koji vise poviše zastora s ruba vijenca. Oltar Marije Magdalene osobito je zanimljiv zbog okoliša u koji je smješten klečeći lik pokajnice duge raspletene kose, s mrtvačkom glavom i bičem u rukama. Svetica boravi u špilji, građenoj od stiliziranog uglatog kamena nepravilna oblika, koje se penje uvis i spaja nad njezinom glavom u kameni svod. Mjestimice iz kamena izbijaju jezičasti listovi, a površina je kamena izbrazdana sitnim urezima. To je identična konfiguracija kamenitog tla, koju smo uočili kao karakteristični ele-

ment na kamenim reljefima Marijina spomenika, na spomenuto djelu kipara Kautza na Markovu trgu u Zagrebu. Marija Magdalena i četiri svete koje je okružuju – Marija Saloma, Marija Jakoba, Marija Kleofa i Veronika podsjećaju, s jedne strane, napetom oblinom izbočenih jagodica i dugopoteznim naborima prutastih bridova na figure Kautzovih kamenih reljefa i, s druge strane, usko se nadovezuju na kipove oltara koji je nekoć bio kod zagrebačkih franjevaca. Kipovi oltara Žalosne Marije obogaćuju dijapazon tipova ovog zagrebačkog kipara nekim novim elementima. Centralna grupa oltara pripada uobičajenom tipu Pietà, Marije s tijelom mrtvog Krista u krilu, koja uz ustaljene crte lica, ukazuje i na to da je Kautzovo poznavanje anatomije ljudskog tijela bilo manjkavo i da su posebno gola stopala njegovih kipova oblikovana nespretno, s natečenim zglobovima i u pre-

²⁹ Arhidakonat katedralni, 49/V, 1722. (488) Haec Capella murata, noviter restaurata . . . habens Altaria 3.

³⁰ Ibidem, 56/XII, 1741 (582).

³¹ Ibidem, 57/XIII, 1746 (279) i 58/XIV, 1749.

³² Oltari i kipovi restaurirani su u novije vrijeme u Zavodu za restauriranje umjetnina u Zagrebu.

³³ Natpis, na žalost, dijelom više nije čitljiv. MagDaLena InCLlTe terrIs astrIqVe . . . seD tVIs In LaChrIMIs feLIX georgIo LeVaChICh hanC araM ponentI svCCVrre CoeLestI gratIa.

SV. MARIJA MAGDALENA, oltar sv. Križa, župna crkva Sv. Marije, Remetinec

OLTAR SV. KRIŽA, župna crkva Sv. Marije, Remetinec, detalj

krupnim oblicima u odnosu na nježne izduljene figure, malene glave i fino oblikovane ruke. Četiri muška lika s toga oltara, sve Kristovi pratioci na Golgotu, reprezentiraju jednu drugu varijantu Kautzovih ustaljenih svetačkih likova, čvršće i zbijenije tjelesne građe i okruglih glava, gdje su Kautzove tipične crte lica s ravnim na vrhu ušiljenim nosom i neobičnim rezom kosih očiju ogrubjele i katkad dobivaju karikirane crte. Takve elemente u opusu jednog dobrog kipara rado se pripisuje pomoćnicima radionice, koje je i Kautz, barem povremeno, sa sigurnošću zapošljavao kad je imao velike narudžbe, poput ove za crkvu sv. Križa u Vrapču. Kipovi toga tog oltara ističe se nešto većim bogatstvom kostima, raznim životopisnim detaljima odjeće i pokrivala glave, ali se npr. kod *Šimuna* iz Cirenca, javlja i način drapiranja kratkog haljetka u nanizanim paralelnim uskim naborima, što je jedna od karakteristika Kautzovih slabijih, manje kvalitetnih radova i češće se javlja u kasnijim djelima. Likovi svetaca s *oltara Žalosne Marije* imaju dosta podudarnosti s likom sv. Josipa na kamenom zagrebačkom reljefu »*Bijega u Egipat*«, i to u stavu i gestici i u padu kratkog haljetka ispod kojeg se naziru noge prevelikih stopala s nevještim naborom na gležnju. Najuspjeliji su likovi toga oltara *anđeo sa Znikinim grbom* na vrhu atike i male krilate glavice nad glavnim gredem, tipični Kautzovi likovi ljupkih lica s visokim čelom u koje sa svih strana upadaju kratki kovrčavi čuperci kose. Nekoliko godina nakon ovih bočnih oltara postavljen je u crkvu sv. Križa *glavni oltar* s natpisom donatora, ka-

nonika Tome Augustića, i godinom nastanka, 1720.³⁴ Nakon prijenosa u crkvu sv. Barbare u Vrapču on je propao, i danas od nekoć velikog retabla posjedujemo samo nekoliko kipova, među njima *Mariju i Ivana* iz centralne skupine križanja na kojima uz Kautzova obilježja primjećujemo i pad kvalitete. Bolji su kipovi sv. *Petra* (sada na bočnom oltaru 14. svetih pomoćnika) i napose bradati lik u raskošnoj odjeći velikog svećenika s dvorogom kapom (*Šimun?*), jedan od najboljih kipova iz opusa zagrebačkog majstora. Klečeći anđeo možda je sa svojim izgubljenim pandanom pripadao tabernakulu toga davno nestalog glavnog oltara. Vjerojatno je i nekadašnja propovjedaonica iz godine 1736. s kipom sv. *Nikole* na vrhu potjecala iz Kautzove radionice, što bi značilo da je uz još sačuvanu ornamentiranu krstionicu s likom Ivana Krstitelja ovaj umjetnik bio zaslužan za kompletni crkveni inventar stare crkve sv. Križa u Vrapču.

Danas Kautzovi oltari u Vrapču nemaju oltarnih krila. Kako su mogla izgledati, predočuje nam istovremeni ili nešto raniji *oltar sv. Križa* u nekadašnjoj franjevačkoj crkvi u Remetincu. Bio je to, uz Zagreb, drugi samostan tog reda, koji je posjedovao jedno djelo ovog kipara. Klasična konstrukcija retabla je sa svojim glatkim i tordiranim stupovima, kompliciranim sklopom greda i girlandom od gusto nanizanih plodova i cvjetova oko okrugle slike atike narčito lijepo djelo barokne oltarne arhitekture i nastala je po nacrtu što su ga možda nabavili sami franjevci. Svakako, u Kautzovom daljem opusu takav se retabl više ne javlja. Niz ispučenih akantusovih

SV. KRISTINA, glavni oltar, kapela Sv. Jakova, Batina

listova što prati visoki okvir središnje slike gotovo je identičan onome na nekadašnjem zagrebačkom oltaru u franjevačkoj crkvi. Velike, na proboj rovašene volute što postrance formiraju oltarna krila kombiniraju akantusovo lišće s vijugavom narovašenom vrpcom, koja datira oltar u drugo desetljeće 18. stoljeća. Na žalost o tom oltaru ne postoje nikakvi podaci. Kipovi među stupovima, *Ivan Evangelista* i *Marija Magdalena*, se svojim nježnim izduženim figurama malenih glava i precioznom gestikom finih prstiju usko nadovezuju na kipove zagrebačkog oltara kod franjevaca, ali i na oltaru u Vrapču *Marija Magdalena* s posudicom za pomasti u ruci ima brojne srodnice. Tipična za Kautza je i mala andeoska glavica na vanjskoj strani obrata predele, dekorativno uokvirena krilcima što se spajaju u volutu.

Dvadesete godine 18. stoljeća bile su, sudeći po broju sačuvanih djela, osobito plodno razdoblje ovog kipara koji se upravo u tom vremenu nalazio na vrhuncu svoje stvaralačke snage. Nekoliko djela nastalih u tim godinama možemo, poput oltara za zagrebčke franjevce i onog u Remetincu, ubrojiti među njegova najbolja ostvarenja, s kipovima najviše kvalitete koju je bio u

stanju doseći. Uz njih nastaju istovremeno u toj vrlo plodnoj kiparskoj radionici slabija djela prilagođena zahtjevima ruralne sredine. Zanimljiv je fenomen među Kautzovim oltarima nekadašnji glavni oltar župne crkve u Ludini u Moslavini komponiran u tradicionalnim oblicima 17. stoljeća, s po tri stupa sa svake strane na oba kata i mnogostruko lomljenim vodoravnim gređem. Nije dan drugi Kautzov oltar nema tako bogatu i virtuozno rezbarenu ornamentiku, koja pokriva stupove i pretvara bujna oltarna krila u grane akantusova lišća protkanih tankom vrpcom. Akantusovo lišće prekriva i polukružno zaključene okvire slika ukošenim i lagano ispupčenim listovima akantusa, kao što smo to već opetovano susreli na okvirima slika ranije opisanih oltara. Oltar se javlja u izvorima godine 1720. kao novije djelo, ukrašeno kipovima svetih kraljeva *Stjepana* i *Ladislava* i svetica *Lucije* i *Apolonije* i dva *andela*. Na vrhu retabla nalazila se pod

³⁴ Oltar je opširno opisan u *Arhidakonat katedrala*, 54/X, 1736. (151), dok c.v. 56/XII, 1741 (582) donosi natpis s trostrukim kronogramom, koji daje godinu 1720.

GLAVNI OLTAR, kapela Sv. Trojstva, Bešlinec

Kristovim monogramom natpisna ploča donatora imenom Fabijanec, koji je oltar dao obojiti i pozlatiti. Kipovi su bili dobri predstavnici Kautzove istaknutije kiparske faze, vitki, dugonogi likovi malenih lijepih glava, sve obogaćeno ornamentikom koja ukrašuje rubove kraljevskih plašteva i kratke oklope svetica.³⁵ Taj je starinski oltar godine 1746. iz stare drvene župne crkve prenesen u novo zidano zdanje, gdje i danas stoji s novim patrocinijem sv. Antuna Padovanskog. Istovremeno je u novu crkvu prenesen i oltar sv. Rozalije³⁶ iz dvadesetih godina 18. stoljeća, na kojem su danas smještene samo još dva malena anđela karakterističnih debelih zglobova i malenih glavicica s radijalnim čupercima kose što padaju na visoka čela. Lisnati štapić koji prati liniju okvira glavne slike pripadaju, kao i prozračna akantusova krila s tankom vrpcom, koja niču iz rogova obilja, uobičajnom

ornamentalno-dekorativnom repertoaru Claudiusa Kautza.

Također 1721. godine radio je Claudius Kautz kipeve za nekadašnji oltar sv. Barbare u župnoj crkvi u Zlataru. Postaviti ga je dao Nikola Praskač vlastelin iz obližnjeg Turnišća, čijim je grbom oltar nekada bio ukrašen. Danas on stoji u kapeli sv. Jakova u Gornjoj Batini kao glavni oltar, s novijim kipom apostola Jakova St.³⁷ Po arhitekturi s dva kata koja su odijeljena vanjskim rubovima retabla i detaljima ornamentike ovaj oltar jako podsjeća na retable u Vrapču, dok oltarna krila pripadaju tipu koji reprezentiraju Remetinec i Ludina. Novost u ornamentici su velike školjke nad glavnim kipovima. Ti potonji, sv. Nikola i Franjo Ksaverski, usko se naslanjaju na svece vrapčanskih oltara i imat će još brojne srodnike u kasnijim kiparevim djelima, a u još jačoj mjeri se dvije

svetice, Ana i Kristina i dva malena andela na gređu uklapaju u Kautzovu tipologiju. Sklonost tada već konzervativnoj primjeni vodoravnog gređa između donjeg i gornjeg kata retable pokazao je Kautz i na oltaru, koji je 1720. g. nastao za drvenu turopoljsku kapelu u Gustelnici.³⁸ Oltar je, na žalost, samo fragmentarno sačuvan, s natpisom o bojenju godine 1723. na predeli. Sačuvani su međutim svi Kautzovi kipovi, od kojih je *Antun Padovanski s djetetom Isusom* na ruci smješten u središnju nišu, a postrance stoje na konzolama pred plitkim udubinama *Franjo Asiški* i *Antun Opat*. Na gređu atike, jedinom sačuvanom ostatku gornjeg dijela retable, smješteni su kipovi *Krista, apostola Petra* i *sv. Roka*. I kod ovog oltara ornamentiku bazira na akantusovom listu, a neuobičajen dekorativni motiv je uska lepršava zavjesica koja visi s gornjeg ruba postamenta za postrane kipove. Kipovi svi imaju dugopotezne glatke nabore, koji padaju na okrugle postamente, a po formi lica pripadaju onom Kautzovom mekanije zaobljenom tipu glava punijih obraza. Zanimljivo je da *sv. Rok* nije prikazan s obnaženom nogom i čvorom od kuge, kao što je to u nas bilo uobičajeno, nego u hodočasničkom kostimu s visokim čizmama, što će se gotovo jednako opetovati i na istomenu liku u župnoj crkvi u Ščitarjevu.

Današnja župna crkva u Ščitarjevu sačuvala je nekoliko relikta svog starog baroknog uređenja. U staru je crkvu godine 1720. postavljen novi glavni oltar ukrašen među ostalim grbom donatora iz obitelji Gereci i Črnkoci. Radilo se prema suvremenom opisu o retable većih dimenzija, na dva kata s oltarnim krilima i brojnim kipovima.³⁹ Od tih kipova sačuvano je još nekoliko na sadašnjem glavnom i pobočnom oltaru, te u sakristiji crkve. Od njih su kipovi *biskupa Nikole* i *Kvirina* na neostilskom glavnom oltaru najkvalitetniji, vjerojatno vlastoručni radovi Kladiusa Kautza, sa svim oznakama njegova stila i tipologije. Biskupski ornati imaju ornamentirane rubove, a motivi uske vrpce povezane listićima i cvjetovima razlijevaju se po visokim mitrama. Kipovi *Kristofora s malim Isusom na ramenu* i *sv. Roka* u hodočasničkom odijelu stajali su nekada naatici starog glavnog oltara i srodni su nekim likovima s oltara *Zalosne Marije* u Vrapču ili *Oltara u Batini*, ali s pomalo grubom i sumarnom obradom detalja. Napose rukama manjka finoća koju poznajemo od Kautzovih uspješnijih ostvarenja, a noge i stopala su prejaki i mišićavi u odnosu na ostale proporcije kipova, što ćemo u kasnijem opusu ovog kipara češće susretati. Već na njihovoj odjeći javljaju se partije gusto nanizanih prutastih nabora, što će biti glavna karakteristika kipova *Marije* i *Ivana*, najslabijih radova iz ove skupine kipova, koji su doduše sačuvali Kautzove tipične crte lica, stav i gestiku, ali bez draži majstorovih kvalitetnijih djela.

SV. KVIRIN sa starog glavnog oltara, župna crkva Sv. Martina, Ščitarjevo

Istovremeno stvorio je Kautz i glavni oltar za još jednu drvenu seosku kapelu, prilagodivši ga po oblicima i bujnoj primjeni ukusu ruralne sredine. Radi se o *glavnom oltaru kapele sv. Trojstva* u Bešlincu (župa Ivanić Kloštar) i još jednom prodoru Kautza na područje istočno od Zagreba. Oltar je, kako je to odgovaralo ambijentu drvene kapele, manjih dimenzija, jer se nad donjim dijelom sa središnjom slikom u širokom okviru diže sasvim dekorativno riješena atika komponirana od samih voluta i akantusovih listova oko *slike sv. Lovre*. Kipareva vještina komponiranja oltarnih retable dolazi i tu do izražaja u obilnoj primjeni ornamentike, koja pokriva gotovo sve plohe i razlistava se na rubovima oltara u virtuozno

³⁵ *Arhidakonat Čazma*, 106/II, 1720. s opširnim opisom oltara. Oltar danas stoji s posvetom sv. Antunu Pad. na desnom zidu crkvene lađe. Od kipova još postoje kraljevi Stjepan i Ladislav, pohranjeni u župnom dvoru.

³⁶ *Arhidakonat Čazma*, 108 (IV, v.c. 1761) raniji podaci o tom oltaru ne postoje.

³⁷ *Arhidakonat Zagorje*, 21/III, v.c. 1721.

D. Baričević, *Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u istočnom dijelu Hrvatskog zagorja*. Ljetopis JAZU, knj. 76, str. 287–288.

³⁸ *Arhidakonat katedrala*, 49/V, v.c. 1720. i 1726.

³⁹ *Ibidem*, v.c. 1720 (426) »... post ultimam visitam Altare maius honestum noviter factum et deauratum partim expensis Ecclesiae, partim Dominae Chernkocizianae...»; *ibidem*, 56 (XII, v.c. 1741) detaljan opis oltara s kipovima).

GLAVNI OLTAR, kapela Sv. Marije, Hum Bistrički

rezbarena krila. Suvremeni opis navodi da je oltar postavljen godine 1720. i da je ukrašen slikama i kipovima *svetice Apolonije i Lucije*.⁴⁰ Dvije svete od već opisanih Kautzovih ženskih likova odlikuju se većom raskoši kostima, zahvaljujući gusto ornamentiranim steznicima valovito izrezanog donjeg ruba, s pojasom u struku, po čemu su neke slične sveticama iz Ludine. Malene glavice lijepih crta lica okrunjene su nazubljenom krunicom, odnosno dijamantom. Gotovo identične svete, jedna bez atributa, druga s dvije nazupčane krunice, jedna povrh druge (*sv. Elizabeta Tirinska?*), stajale su na Komersteinerovu oltaru sv. Emerika, koji je iz zagrebačke katedrale bio prenesen u kapelu u Vurotu, župa Mala Gorica.⁴¹ Te su dvije svete postavljene na grede ovog mnogo ranijeg retable kao ostaci jednog davno propalog oltara,

kojem je nemoguće pronaći trag u izvorima. Sličnost sa sveticama s oltara u Bešlincu je evidentna, samo što su detalji kostima izvedeni znatno skromnije. Na ove se likove svetica neposredno nadovezuje i figura *Marije Imakulate* iz Velike, sada smještene na novom glavnom oltaru župne crkve. To su jednostavne vertikalne linije nabora haljine i cijela silueta dinamizirani velikim zamahom plašta, koji obilazi figuru u polukrugu, obješen po više lijevog koljena o usku vrpču, dok je s desne strane zalepršao ustranu u uholiku zavoju. Kip je izvorno stajao na glavnom oltaru te crkve iz godine 1730.⁴²

Još jedna svetica nadovezuje se na ovu seriju ženskih likova u bogatom baroknom kostimu. Radi se o svetici, sada bez atributa, u raskošno ornamentiranom stezniku

GLAVNI OLTAR, kapela Sv. Antuna Padovanskog, Gustelnica, detalj

i biserima protkanom kosom, koja je iz župne crkve u Beli u Hrvatskom zagorju dospjela u Diecezanski muzej.⁴³ Uz taj kip sveteice dospio je iz iste crkve u spomenuti muzej i kip velikog uspravnog anđela koji objema rukama drži golemi rog obilja, što je sasvim izuzetan u našoj baroknoj skulpturi. Poput sveteice ima i on široke oble jagodice i neobičan, jako ukošen rez očiju poput svih Kautzovih likova. Vratni je izrez lijepo ornamentiran, a velika krila imaju mnoštvo pahuljastih krljuti. Oba kipa očito potječu s jednog od starih oltara župre crkve u Beli,⁴⁴ koji su svi propali, pa možemo samo pretpostaviti da su ova dva razmjerno velika kipa ostaci jednog većeg oltara.

Velika koncentracija djela koja su nastala oko godine 1720. neobična je u nas. Kautz je, barem u tim godinama, morao stajati na čelu jedne veće kiparske radionice s pomoćnicima i djetićima, što bi objasnilo i povremeni prilično veliki pad kvalitete pojedinih kipova. Je li radionica nastavila svoju djelatnost istim intenzitetom, teško je reći jer broj djela iz kasnijih godina nije velik i dijelom zastupljen u Kautzovu opusu samo u fragmentima. Mnogo je njegovih djela sigurno i propalo u mnogim crkvama uže i šire zagrebačke okolice.

Oko sredine trećeg desetljeća 18. stoljeća radio je Kautz na kipovima i ukrasima *propovjedaonice župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Zelini*. Godine 1726. ona je već bila postavljena u crkvu, a opširan suvremen opis dočarava nam ovo lijepo djelo u izvornom obliku,⁴⁵ što je tim dragocjenije jer je do naših dana došlo osiromašeno za neke kipove i ukrase, dijelom i zbog preseljenja na suprotni zid crkve.⁴⁶ Peterostrana propovjedaonica ravnih stranica s plitkim nišama, gdje pred školjkama stoje kipovi, varira još tip omiljen krajem 17. stoljeća, ali izvijene volute što raščlanjuju govornicu daju svojim snažnim zamahom njezinu donjem dijelu onaj karakteristični akcent proširene baze, koji je tipičan za stil prve polovice 18. stoljeća. Uz vještu stolarsku konstrukciju odlikuje se ta propovjedaonica i odmjereno primijenjenim ornamentalnim ukrasom, još uvijek s predominacijom lista akantusa u kombinaciji s lisnatim i cvjetnim girlandama i uskom vijugavom vrpcom. Kipovi četiriju evanđelista u nišama govornice i *crkvenih otaca* na baldahinu razmjerno su malenih dimenzija, ali pripadaju Kautzovim kvalitetnijim radovima. Na svojim bazama, oblikovanim poput malog komadića nepravilna tla, oni stoje u prirodnoj pozi, odjenuti u dugačke halje i plašteve, kojima se, kao uvijek kod Kautza, jedan okrajak spušta duboko do stopala i na vrlo originalan način skriva životinjske likove, simbole evanđelista, kojima glave izviruju pod skutom. *Crkveni oci* pružili su kiparu opet priliku da poznatu shemu obogati lijepim detaljima kostima. Od *malih anđela* ove propovjedaonice, posebno karakterističnih malih figura ovog majstora, ističu se dva anđela s natpisnim štitovima na uglovima voluta osobitom dražesti glavic i izraza. Crkva u Zelini dobila je približno istovremeno i novi glavni oltar koji je prema starim opisima morao biti veliko i sjajno djelo ukrašeno mnoštvom kipova, po svoj prilici također Kautzovih radova. Na žalost ni ovaj ni drugi barokni oltari ove crkve nisu se sačuvali ali zato u zelinском kraju, u selu Šalovcu, pod trokutastim zabatom kapele stoji na improviziranoj konzoli vrlo lijepi i kvalitetni *kip anđela čuvara*. Drveni kip, koji je u vrlo lošem stanju, prikazuje velikog anđela odjevenog u bogato naboranu halju širokih rukava, s kratkim ornamentiranim oklopom pod strukom. Velika su krila raširena, lijeva ruka podignuta s kažiprstom uperenim uvis, a desna ruka prigrbljuje glavu anđelova šticećenika, djeteta u dugačkoj haljinici, koje sklopljenim rukama prati anđelov pokret. Lijepo, nježno lice anđela i djetetova okrugla glavica potpuno se uklapaju u Kautzovu tipologiju, a skupina pripada kvalitetnijim majstorovim radovima. Pausus iz kantske vizitacije obavljene godine 1735. opisuje takvog

⁴⁰ *Arhidakonat Čazma*, 106/II, v.c. 1720 (168).

⁴¹ D. Baričević, *Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. s područja kotara Sisak*. Ljetopis JAZU, knj. 72, Zagreb 1968, str. 501–503.

⁴² *Arhidakonat Gušće i Svetače*, 29/II, v.c. 1730 (37).

⁴³ K. Dočkal, *Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke*, I, Zagreb 1940, str. 42–43.

⁴⁴ U izvorima se kipovima ne može ući u trag.

⁴⁵ *Arhidakonat Kalnik*, 132/III, v.c. 1726.

⁴⁶ D. Baričević, *Propovjedaonice 18. st. u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Tipološki razvoj*. Zagreb 1972 (neobjavljena doktorska disertacija).

PRPOVJEDAONICA, župna crkva Sv. Ivana Krstitelja, Sv. Ivan Zelina

jednog anđela riječima: »... *Angelus Custos allatus manu dextra Coelus monstrans, sinistra vero animam ad Coelum ducens*, ...«. ⁴⁷ U tom se opisu radi o anđelu čuvaru na novom oltaru *Uzašašća Kristova* u župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Zelini. Vrlo je vjerojatno da je taj lijepi anđeo nakon obnove crkve historicističkim namještajem našao utočište u nedalekom Šalovcu, gdje bi ga trebalo spasiti od sve očitijega propadanja.

U Gornjoj Bistri, zapadno od Zagreba, također se očuvao jedan usamljen Kautzov kip, ostatak nekadašnje barokne opreme župne crkve ili koje od njenih filijala. *Kip Antuna Padovanskog* pripada onim figurama jače naglašene tjelesne mase i okruglijih glava punih obraza kakve nalazimo u Vrapču ili u Gustelnici. Naglašen volumen donjeg dijela tijela ima u odnosu na radove iz dvadesetih godina više plastične punoće i mekanije oblikovane nabore bez trokutastih lomova. Detalji lica i

ruku lijepo su modelirani, a od posebne je draži *dijete Isus na Antunovoj ruci*, s glavicom gdje Kautzov karakteristični tretman čuperaka kose dolazi do izražaja.

Godine 1726. postavljen je u kapelu sv. Vida u Jamničkom Podgorju ⁴⁸ novi oltar prilagođen skromnijem ambijentu drvene seoske kapele. Niski svod uvjetovao je oltarnu konstrukciju razvijenu u širinu, s vrlo niskim atikom. Kao uvijek na Kautzovim oltarima okvir za sliku *patrona sv. Vida* dosta je širok a tordirani pilastri i glatki stupovi sa svake strane slike jače su razmaknuti da bi

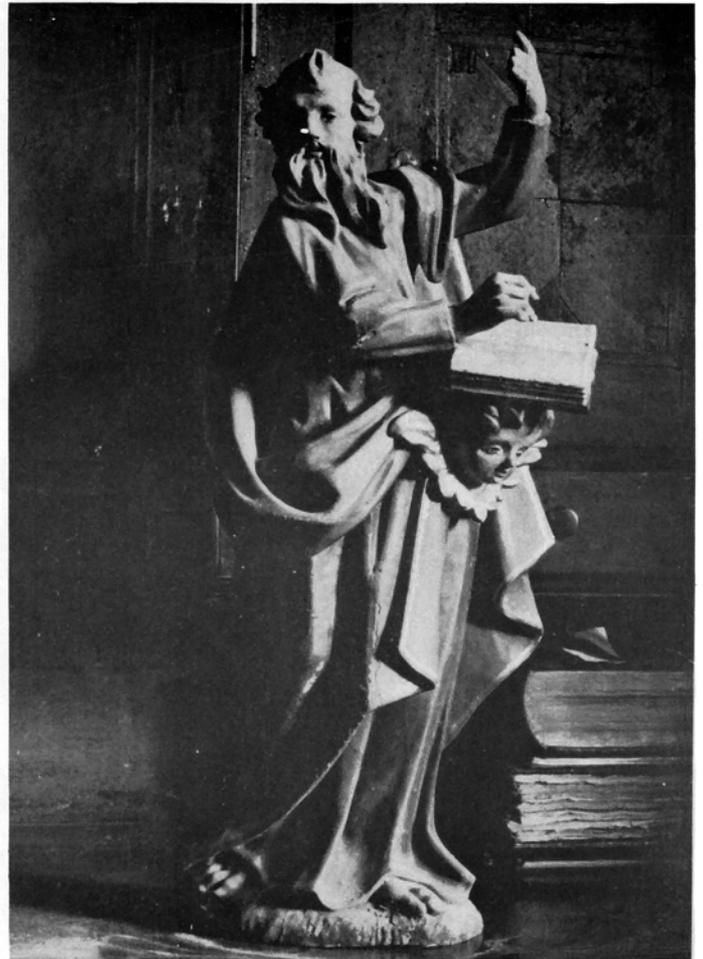
⁴⁷ *Arhidakonat Kalnik*, 133/IV, v.c. 1735 (215 i 564).

⁴⁸ *Arhidakona Katedrala*, 49/V, v.c. 1726.: »... *in hac Capella accessit altare maius de novo*«; opširniji opis oltara donosi c.v. 1740 (54/X). Kapela sv. Vida filijala je župe Pisarovinska Jamnica.

se tu mogli postati kipovi *sv. Josipa s djetetom Isusom* na rukama i *sv. Ivana Krstitelja*. Nisku su atiku uz sliku *sv. Antuna* krasili izvorno kipovi anđela kojih više nema. Ornamentika, očito jako osiromašena u toku vremena prilikom kasnijih obnova, uglavnom varira šiljasto nazubljene listove akantusa. Kipovi nemaju unutar majstorove uobičajene tipologije nikakvih osobitosti, osim što u odnosu na malenu glavu donji dio tijela djeluje pomalo nezgrapno. Posebno se to primjećuje kod *Ivana Krstitelja*, jer njegov krznom postavljeni ogrtač razgolićuje grudni koš i obnažuje prejake noge debelih članaka. Kautz je sasvim očito u likovima zaodjenutim draperijom odjeće ostvario uspjelija ostvarenja, dok mu anatomske detalji ljudskog tijela zadaju znatne teškoće, vjerojatno zbog manjkavog školovanja.

Iz sredine tridesetih godina 18. stoljeće sačuvalo se još jedno Kautzovo djelo, *propovjedaonica župne crkve u Nartu*, jugoistočno od Zagreba. Podaci u suvremenim izvorima su oskudni.⁴⁹ Postavljena još u staru crkvu koja je stradala od poplave Save, pretrpjela je prilikom prenošenja u novogradenu crkvu (1778), a možda još jednom u kasnije vrijeme znatne preinake, koje su jako narušile izvorni koncept arhitektonske konstrukcije i osiromašile ornamentalnu dekoraciju.⁵⁰ Predodžbu o izvornom stanju predočuju nam danas zapravo samo još lijepe narovašene volute između plitkih niša s pet nevelikih kipova, od toga četiri evanđelista. Ti kipovi manjih dimenzija pokazuju slabiju maniru ovog zagrebačkog kipara, djeluju kao da su oblici tek skicizno nabačeni a glavne karakteristike tek naznačene, dok su zanemareni svi ukrasni detalji kostima i finoća reza lica.

O ugledu ove zagrebačke kiparske radionice i njezina majstora Claudiusa Kautza svjedoče konačno još i dvije narudžbe za jednu crkvu koja je tada u Hrvatskoj uživala najveće štovanje i u kojoj su mnogi ugledni donatori postavljali nove oltare. Bila je to zavjetna crkva u Mariji Bistrici. Za tu je crkvu Kautz izradio skulptorski ukras pobožnog oltara *sv. Marije Magdalene*, vjerojatno posljednje u nizu sačuvanih i nama poznatih drvorezbarskih djela ovoga kipara, ujedno i jedno od najljepših i najboljih. Taj je oltar sačuvan zahvaljujući tome što je još u drugoj polovici 18. stoljeća bio prenesen u kapelu *sv. Marije Magdalene* u nedalekom Humu bistričkom. O oltaru posjedujemo dosta dobar opis iz godine 1736. kad je već bio potpuno dovršen, obojen i pozlaćen.⁵¹ Postavljen je sredstvima same crkve u Mariji Bistrici. Kako je bio namijenjen uglednoj crkvi, odabran je bogatiji arhitektonski koncept za oltarni retabl na dva kata, koji se razvija u širinu i pri tome u konveksnoj liniji obuhvaća prostor pred sobom. Donjim dijelom dominiraju po dva razmaknuta stupa sa svake strane oltarne slike, od kojih vanjski jako istupaju. Oni nose profilirano gređe s vijencem koji se nad obratima mnogostruko uglato lomi a na sredini se nad okvirom slike izvija u blagom luku. I baza gornjega kata prati zamah u prostor i završava konzolama za kipove, dok su stupovi, dva po dva, potpuno primak-

PROPOVJEDAONICA, detalj

PROPOVJEDAONICA, detalj

⁴⁹ *Arhidakonat katedrala*, 56/XII, v.c. 1741.

⁵⁰ *Ibidem*, 63/XIX, v.c. 1779.

⁵¹ *Ibidem*, 54/X, v. c. 1736 (22).

SVETICA iz župne crkve u Beli, Dijecezanski muzej, Zagreb

nuti jedan drugome. Između njih pada sa završnog vijenca malena, u čvorove zasukana i resama optočena zavjesica, poput onih na oltarima u Vrapču. Ornamentika je još uvijek bazirana na akantusovom lišću i tankoj, rovašenoj vrpci sa S- i C-volutama. Posebno su lijepa krila koja na način tipičan za Kautza rastu iz sitnih rogova obilja odakle se vrpca vijuga uvis u volutama, optočena velikim listovima akantusa. Ikonografski program oltara razmjerno je bogat, te uz velike kipove sv. Josipa i Ivana Krstitelja u interkolumnijima donjeg kata nalazimo u gornjim dijelovima oltara još kipove sv. Barbare i Franje Ksaverskog, te grupu sv. Trojstva s anđelima na vrhu retabla. Kipovi opet pripadaju onim vitkim figurama skoro maniristički izduženih tijela s malenim glavama kakve smo već sreli na pr. u Remetincu. I tip lica s vrlo suzdržanom patetikom izraza i gestike poznajemo iz ranijih Kautzovih djela, ali je ovdje ipak jače naglašena izvjesna čuvstvena komponenta, na pr. u načinu kako sv. Josip prigrbljuje dijete što ga drži na rukama. Dijete pak ispružilo je ručicu da ga pomiluje. To je genre moment do sada nepoznat u Kautzovu djelu i rijedak u našem baroknom kiparstvu. Čak i razgolićeni dijelovi tijela Ivana Krstitelja pod krznenim plaštem oblikovani su u boljim proporcijским odnosima nego inače. Kod tretmana nabora odjeće primjećuje se veća mekoća uz-

dužnih linija nabora, paralelni prutovi se povijaju prateći okret tijela ili istaknute noge, zaobljuju se u blage lukove, valovito uvijaju na preklopima, a okrajci lepršaju ustranu ili uvis u višestruko lomljenim rubovima što podsjeća na obrise plašta sv. Josipa na kamenom reljefu *Bijega u Egipat* s nekadašnjeg Marijinog spomenika na Markovu trgu.

Sačuvali su se tragovi još jednog Kautzovog oltara za Mariju Bistricu, oltara sv. Križa iz 1736. godine. Suvremeni opis spominje na tom oltaru među ostalim (izgubljenim) kipovima četiri anđela s instrumentima muke Kristove.⁵² Takva četiri anđela, dva veća i dva manja, s djelomično sačuvanim atributima muke Kristove dospjeli su iz Marije Bistrice u Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu.⁵³ Jako oštećeni anđeli sa slabim tragovima boje i pozlate Kautzova su djela, sudeći po glavicama kosih očiju pod visokim čelom s karakterističnim kružnim čupercima kose. Ona svakako pripadaju grupi njegovih slabijih radova, odnosno među radove radionice, jer su dječja tijela obrađena s upadljivim anatomskim nedostacima i nezgrapnostima. U svakom slučaju, ovaj drugi Kautzov oltar za Mariju Bistricu očito nije kvalitetom dosegao oltar sv. Marije Magdalene.

Kao poznat i cijenjen kipar C. Kautz je dopro i do Krapine, ali mu tamošnja djela nisu sačuvana. O njegovoj djelatnosti za to mjesto sudimo po drvenom kipu kralja Stjepana koji se sada čuva u zbirci franjevačkog samostana u Krapini. Kip potječe iz kapele sv. Triju Kraljeva visoko nad Krapinom, gdje je sav drvorezbarski inventar uništen požarom za posljednjeg rata. Od malobrojnih sačuvanih fragmenata najvredniji je drveni kip ugarskog svetog kralja Stjepana sa zemaljskom kuglom u lijevoj ruci. Prilično dobro očuvan, taj je sveti kralj jedno od boljih Kautzovih djela sa svim odlikama njegova stila, od osebujnog reza očiju do dugopoteznih nabora štapičastih bridova i diskretno naznačenih ukrasa kostima i krune. Bio je nekoč središnji lik desnog pobočnog oltara ove kapele, gdje je stajao u središnjoj niši između kipova druge dvojice svetih kraljeva. U kapeli se oltar spominje tek 1777. godine⁵⁴, a odakle je donesen, ne može se više ustanoviti.

Ostala djela Claudiusa Kautza nisu nam poznata. Krive su tome bez sumnje, među ostalim, mnoge obnove crvenih interijera u 19. stoljeću. Te su obnove osobito zahvatile crkve u užoj i široj okolici Zagreba, gdje o djelima ovog kipara možemo slutiti s najvećom dozom vjerojatnosti. Međutim, i ovaj opus koji mu pripisujemo govori o množini narudžaba koje je majstor primao s vrlo širokog područja. Iz toga se može zaključiti da je Zagreb u kiparu Kautzu u drugoj četvrtini 18. stoljeća imao cijenjenog kipara izrazite individualnosti, koji je u svojim najboljim djelima dosegao i visok nivo umjetničke

⁵² Ibidem, »4. Angeli Passionem Xti repraesentantes«. Donator oltara bio je grof Ivan Čikulini.

⁵³ Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, inv. br. 5024, 5025, 5210 i 5211; katalog izložbe *Sakralna umjetnost*, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 1979.

⁵⁴ *Arhidakonat Zagorje* 24/VI. v.c. 1777 (418): »... accessit it ara S. Regis Stephani«.

kvalitete u okviru našeg domaćeg baroknog kiparstva. Mnoštvo ikonografskih tipova figura uz izvjesnu jednodušnost tipologije karakteristični su za njegovo djelo i objašnjavaju njegov uspjeh u krugu naručitelja, koji su

dijelom bili vrlo ugledni ljudi. Kautzov opus okrunjuje monumentalni kameni *spomenik Bezgrešne Marije na Markovu trgu*, njegovo sigurno najveće i najznačajnije djelo rađeno za grad Zagreb.

Identical medals formed part of the famous collections owned by Leopold Welzl von Wellenheim, Prince Montenuovo, Baron Lanna, as well as by Ernst Prince of Windisch-Grätz, etc.

In addition the author describes the artist's life and works dating between 1561 and 1587, which have been the subject of many articles.

Grgo Gamulin

ITALIAN SEICENTO MASTERS – PROPOSED AND POSITIVE ATTRIBUTIONS

The author's long-standing research and study of old masters' works in private and public collections of Croatia and Yugoslavia has resulted in a number of indicated as well as definitive attributions. The paper deals with the Italian masters of the 17th century: F. Bassano, G. Forabosco, A. Carneo, G. Carpioni, P. Negri, F. Rosa, G. Molinari, M. Liberi, G. Lazzarini, P. Pagani, A. Zanchi, A. Litterini and S. Forcellini.

Mirjana Repanić-Braun

HANS GEORG GEIGERFELD IN CROATIA

Hans Georg Geigerfeld was one of the most prominent painters of 17th century Slovenia. The majority of his work was done between 1641 and 1681 beginning with three paintings for the city chapel in Ortnek. Very few facts are known about his long life. In 1659 he made a contract with Ivan Flegler, the rector of the Jesuit college, for painting and gilding the great church stools, the pulpit and the organ in the church of Saint Catherine in Zagreb. In 1668, 1670 and 1673 he was elected city magistrate in Novo Mesto. In 1681 his name appears in a contract by which he was due to accomplish two paintings for the altar of Saint Ignatius together with his assistants in the same church. Shortly after the contract was signed Geigerfeld died. On the basis of documents which verify his sojourn and activity in Zagreb and Croatia, and on the basis of comparative analysis of his works, it is possible to attribute the following works to Geigerfeld and his workshop: Saint Dionysius and the two martyrs, Saint Vitus, Saint Barbara and Saint Apollonia on the altars of Saint Catherine's church; the painting at the high altar of Saint Michael's church in Vugrovec, and two paintings in the Franciscan monastery in Klanjec. Inherent in these paintings are peculiar values of colour and form that are characteristic of Geigerfeld and show a striking similarity with his other known works. The artist broadened his essentially Mannerist approach with certain Baroque features, yet the Mannerist sensibility remained the predominant aspect of his art. In his works light and colour merge and form an interesting effect of luminosity, and regarding the space in some of his paintings there is no firm perspective basis. Geigerfeld had a strong sculptural feeling for form which he reinforced with the use of light and shadow.

Zusammenfassung

Doris Baričević

CLAUDIUS KAUTZ, BILDHAUER DES STEINERNES DENKMAL MARIA IMMACULATA AM MARKUSPLATZ IN ZAGREB

Als größtes steinernes Denkmal Zagreb wurde im Jahr 1740 auf dem Markusplatz der oberen Stadt Gradec eine Säule mit der Statue der Unbefleckten Empfängnis – Maria Immaculata – aufgestellt. Am Fuße der Säule standen die vier Heiligen Joseph, Johannes Evangelista, Johannes der Täufer und Johannes von Nepomuk. Der untere Teil des Postaments trug die Wappen der Stadt Zagreb und Kroatiens (?), während am oberen Teil des massiven Postaments an zwei Seiten Reliefs mit der Darstellung der Flucht nach Ägypten und der Taufe im Jordan angebracht waren. Nach dem erhaltenen Vertrag war der Autor dieses steinernen Denkmals der in Gradec lebende Bildhauer Claudius Kautz. Das stark beschädigte Denkmal wurde aus Anlaß des Besuches von Kaiser Franz Joseph im Jahre 1869 in Zagreb entfernt, und seine Teile galten bislang als verschollen. Nach einigen alten Photographien zu urteilen sind jedoch zumindest die beiden obengenannten Reliefs erhalten und befinden sich heute im Lapidarium des Museums der Stadt Zagreb. Trotz starker Beschädigungen des weichen Sandsteins enthüllen sie noch die hauptsächlichsten stilistischen Merkmale dieses Zagreber Bildhauers des 18. Jhs. von dem sonst fast nichts bekannt ist. Anhand der beiden erhaltenen Reliefs wird hier der Versuch unternommen, diesem Bildhauer eine Anzahl von holzgeschnitzten Werken in Zagreb und seiner weiteren und näheren Umgebung zuzuschreiben. Dazu gehören Altäre und Kanzeln, sowie eine Anzahl einzelner Statuen, die sich zu einem stilistisch einheitlichem Werk verbinden dem im Rahmen der einheimischen kroatischen Bildhauerkunst des Barocks eine bemerkenswerte Rolle zukommt. Claudius Kautz hat demnach in diesem Gebiet eine etwa zwanzigjährige künstlerische Tätigkeit entwickelt. Seine Altäre und Kanzeln weisen eine dekorative Kompositionsweise auf und zeichnen sich durch ornamentale und dekorative Motive aus, die für seine Werkstatt charakteristisch waren. Dazu gehört als grundlegendes Schmuckmotiv noch immer das Akanthusblatt, das besonders an den schönen Altarflügeln mit Bandwerk durchflochten ist. Dazu gesellen sich fransenbesetzte kleine Vorhänge, Vasen, Füllhörner, Blumengirlanden und geriefelte breite Volutenbänder. Die Heiligenstatuen dieses Zagreber Bildhauers zeichnen sich durch schlanke und zarte, mäßig bewegte Figuren aus, mit feinen schön gebildeten Händen und etwas zu starken, ungeschickt geformten Füßen. Die Gewänder fallen in langen glatten Faltenbahnen mit leicht gerundeten Stäben bis zu den Füßen hinunter, wobei sich stets eine Längsfalte bis zur kleinen runden Basis senkt, und dadurch das etwas labile Standmotiv verstärkt. Die Kostüme zeichnen sich oft durch malerische Details und zahlreiche Ziermotive aus, besonders an den Miedern der weiblichen Heiligen. Als besonders charakteristisch muß man die Gesichter dieses Meisters hervorheben, mit ihren hohen gerundeten Backenknochen, der zugespitzten kleinen Nase über dem herzförmigen Mund, und den stark schräg gestellten Augen unter den hohen Brauenbögen. Von den Claudius Kautz zugeschriebenen Werken verdienen besondere Beachtung die Stauen für die Franziskanerkirche in Zagreb, die beiden Seitenaltäre in Vrapče, der Kreuzaltar in Remetinec, der Hauptaltar in Gornja Batina, der Hauptaltar der Kapelle in Bešlinec bei Čazma als gutes Beispiel eines kleinen, der hölzernen Dorfkapelle angepaßten Werkes, sowie die sehr schöne Kanzel der Pfarrkirche in Sveti Ivan Zelina unweit von Zagreb.

In Claudius Kautz scheint Zagreb in der ersten Hälfte des 18. Jhs. einen seiner bedeutendsten Barockbildhauer gehabt zu haben.